

Στίξη

1. Γενικές πληροφορίες

- Το κυριότερο όργανο επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων είναι ο λόγος, προφορικός και γραπτός. Στον προφορικό λόγο αποδίδουμε αποτελεσματικά το νόημα αυτών που θέλουμε να πούμε, χρησιμοποιώντας κατά την εκφορά των προτάσεων τον **επιτονισμό** (κύμανση της φωνής, χρωματισμός, ανύψωση ή κατέβασμα του τόνου) και τις **παύσεις**, μέσω των οποίων αποδίδονται τα **συναισθήματα** του ομιλητή, η **διάθεσή** του, η **στάση** του, η **ψυχολογία** του, αλλά και **το είδος των προτάσεων** που διατυπώνονται – **ερωτηματικές, επιφωνηματικές** κ.τ.λ.. Στο γραπτό λόγο, όμως, δεν υπάρχει αυτή η δυνατότητα. Έτσι, στη θέση του επιτονισμού, **χρησιμοποιούνται τα σημεία της στίξης, τα οποία είναι ο καθρέφτης του ηχοχρώματος του προφορικού λόγου στο γραπτό**. Η στίξη διαδραματίζει, επομένως, σημαντικό ρόλο στην απόδοση του νοήματος, βοηθά ουσιαστικά στην κατανόηση του κειμένου και συμβάλλει καθοριστικά στην ποιότητα της επικοινωνίας.

- Κάποια σημεία στίξης παρουσιάζουν **πολυσημία στη λειτουργία τους**, δηλαδή ένα σημείο μπορεί να δηλώνει αρκετά διαφορετικά νοήματα ανάλογα με τη χρήση του. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της πολυσημίας είναι το **θαυμαστικό**. Οι διαφορετικές χρήσεις του θαυμαστικού αντιστοιχούν σε διαφορετικούς τύπους διακύμανσης της φωνής στον προφορικό λόγο. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να δηλώσει την **επιδοκιμασία** του ομιλητή στα λεγόμενα (π.χ. *Η κοινωνική πολιτική της κυβέρνησης είναι αρκούντως ικανοποιητική!*). Μπορεί όμως και να χρησιμοποιηθεί με τον αντίθετο τρόπο, για να δηλώσει δηλαδή την **αποδοκιμασία** του προς τα λεγόμενα (π.χ. *Η κοινωνική πολιτική της κυβέρνησης είναι πραγματικά απαράδεκτη!*).

- Τα σημεία της στίξης διακρίνονται ως προς τη λειτουργία τους σε:

- **Συντακτικά**, όταν χρησιμοποιούνται για να χωρίσουν το γραπτό λόγο σε μέρη, σε συντακτικές ενότητες.
- **Σχολιαστικά**, όταν χρησιμοποιούνται για να αποδώσουν στο γραπτό λόγο τις **επιτονικές διακυμάνσεις της φωνής του ομιλητή**. Όταν τα συναντάμε μ' αυτό το ρόλο, κάνουμε λόγο για τη «**στίξη ως σχόλιο**». Ως τέτοια χρησιμοποιούνται **κυρίως: το θαυμαστικό, το ερωτηματικό, τα αποσιωπητικά και τα εισαγωγικά** αν και ο γράφων μπορεί να χρησιμοποιήσει ως σχόλιο οποιοδήποτε σημείο της στίξης.

2. Η Γραμματικο-συντακτική λειτουργία της στίξης

Τελεία (.)

Χρησιμοποιείται για να δηλώσει:

- το τέλος περιόδου.
- σύντμηση λέξεων.
- συντομογραφίες.

Ανω τελεία (·)

Σημειώνεται για να δηλώσει:

- το τέλος ημιπεριόδου¹.

¹ Η ημιπερίοδος έχει μεν νοηματική αυτοτέλεια, όχι όμως και ολοκληρωμένο νόημα. Για να ολοκληρωθεί, είναι απαραίτητο και το τμήμα του λόγου που ακολουθεί.

Διπλή τελεία (:)

Χρησιμοποιείται για:

- να εισαγάγει παράθεμα.
- να εισαγάγει κατάλογο στοιχείων.
- να εισαγάγει γνωμικό, παροιμία κ.τ.λ.
- να συνδέσει προτάσεις από τις οποίες η δεύτερη επεξηγεί την πρώτη ή είναι αποτέλεσμα της πρώτης.
- να γίνει διάκριση μεταξύ θέματος και σχολίου σε κείμενα επιγραμματικού χαρακτήρα.

Κόμμα (,)

Είναι ίσως το συχνότερο σημείο στίξης και χρησιμοποιείται:

- σε ασύνδετο σχήμα.
- στην αρχή και το τέλος παρενθετικής πρότασης.
- πριν και μετά την κλητική προσφώνηση.
- στην παράθεση και την επεξήγηση.
- στις δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις εκτός από τις ειδικές, τις ενδοιαστικές, τις πλάγιες ερωτηματικές και τις βουλητικές (όταν όμως αυτές χρησιμοποιούνται ως επεξηγήσεις, τότε το κόμμα μπορεί να σημειωθεί).

Παύλα (-)

Χρησιμοποιείται για να δηλώσει:

- την εναλλαγή προσώπων στο διάλογο.
- το διάστημα μεταξύ δυο ορίων.
- την ένωση στοιχείων.
- τη διάζευξη.

Διπλή παύλα (- -)

Χρησιμοποιείται για:

- την οριοθέτηση παρενθετικών σχολίων².

Παρενθέσεις () και Αγκύλες ([] { } < >)

Σημειώνονται για να συμπεριλάβουν:

- παραπομπές.
- πηγές παραθεμάτων.
- επεξηγηματικά στοιχεία.
- σχόλιο που επεξηγεί ή συμπληρώνει αλλά είναι επουσιώδες.

Εισαγωγικά (« »)

Χρησιμοποιούνται, όταν ο συντάκτης του κειμένου θέλει να παραθέσει:

- αυτολεξεί τα λόγια κάποιου γνωστού στο ευρύ κοινό προσώπου (π.χ. κάποιου επιστήμονα, φιλοσόφου, πολιτικού κ.τ.λ.).
- τον τίτλο κάποιου βιβλίου, ταινίας, περιοδικού κ.τ.λ.

² Τα σχόλια αυτά είναι επεξηγηματικά ή συμπληρωματικά και θεωρούνται αρκετά χρήσιμα ώστε να συμπεριλαμβάνονται στα γραφόμενα.

3. Η στίξη ως σχόλιο

Θαυμαστικό (!)

Ως σχόλιο χρησιμοποιείται γενικά για να δώσει έμφαση στο συναίσθημα. Ειδικότερα, για να δηλώσει:

- **θαυμασμό** (π.χ. Εξαιρετική η ερμηνεία του ρόλου!).
- **έκπληξη**⁴ (π.χ. Κανέννας υπεύθυνος δε σκέφτηκε ότι τέτοιες παραγωγικές δραστηριότητες θα προκαλέσουν προβλήματα στο φυσικό περιβάλλον!).
- **ειρωνεία** (π.χ. Φαίνεται πως κανέννας Γερμανός πολίτης δε γνώριζε την ύπαρξη στρατοπέδων συγκέντρωσης!).
- **απορία** (π.χ. Τι παράξενη συμπεριφορά!).
- **αμφισβήτηση** (π.χ. Πιστεύεις κι εσύ τέτοια πράγματα!).
- **αποφασιστικότητα** (π.χ. Θέλω γράμματα! Αποκρίθηκε ο μικρός αυθόρμητα...).
- **ανησυχία** (π.χ. Από την εκπομπή ρύπων όμως, κινδυνεύουν και οι υπαίθριες αρχαιότητες!).
- **για να υπογραμμιστεί η εντύπωση από κάτι απίστευτο αλλά και αμφιβολία, υπερβολή, πάθος, φόβο, πόνο, χαρά, ελπίδα, κ.ά.** (π.χ. Και όμως, ο πολίτης συχνά, εκλαμβάνει ως αληθινό το ψευδές, όταν αυτό προβάλλεται ως τέτοιο από τα ΜΜΕ!).

Ερωτηματικό (;)

Ως σχόλιο, μπορεί να δηλώνει:

- **προβληματισμό** (π.χ. Γιατί άραγε επιλέχτηκε μια εικόνα ως αφόρμηση και όχι ένα κείμενο;).
- **προτροπή** (π.χ. Δεν πρέπει οι νέοι να συμμετέχουν ενεργητικά στις κοινωνικές διαδικασίες;).
- **ειρωνεία** (π.χ. Τέτοια ανασφάλεια νιώθουμε πια ως εθνικό σύνολο;).
- **αμφισβήτηση** της αξιοπιστίας μιας θέσης (π.χ. Μα, επιτέλους, αντιλαμβάνεσαι τι λές;).
- **αμφιβολία**⁵ (π.χ. Είναι παιχνίδι η ζωή;).
- **διατύπωση ρητορικής ερώτησης – ερώτησης δηλαδή της οποίας η απάντηση είναι αυτονόητη** (π.χ. Δεν έχει πια αποδείξει η ζωή πως η τεχνολογία έχει το πρόσωπο του Ιανού;).
- **πρόθεση του γράφοντος να αφυπνίσει τον αναγνώστη αλλά και για να δείξει απειλή, να προκαλέσει το ενδιαφέρον, να δώσει παραστατικότητα** (π.χ. Δεν είναι καιρός να συνειδητοποιήσουμε ότι η βλάβη στο φυσικό περιβάλλον είναι παράλληλα και ηθική βλάβη;).

³ Με την **απλή συντακτική του χρήση** το θαυμαστικό σημειώνεται: **α.** ύστερα από επιφωνήματα ή επιφωνηματικές φράσεις και **β.** σε προστακτικές.

⁴ Όταν το θαυμαστικό βρίσκεται εντός παρενθέσεων στο εσωτερικό της πρότασης, δηλώνει έκπληξη σε σχέση με ένα από τα στοιχεία του μηνύματος (Οι αποφάσεις λήφθηκαν δια βοής (!) στο Συνέδριο του κόμματος).

⁵ Όταν το ερωτηματικό βρίσκεται εντός παρενθέσεων στο εσωτερικό της πρότασης, δηλώνει αμφιβολία / αμφισβήτηση σε σχέση με ένα από τα στοιχεία του μηνύματος. (π.χ. Ο κατάλληλος (;) άνθρωπος στην κατάλληλη θέση).

Αποσιωπητικά (...)

Ως σχόλιο ο γράφων τα χρησιμοποιεί για να δηλώσει:

- **κάποιο υπονοούμενο** το οποίο πρέπει να συμπεράνει ο αναγνώστης (π.χ. Παρά τα όσα είχαν ανακοινωθεί, ο υπουργός δεν παραβρέθηκε στη συνάντηση των συνδικαλιστών ...).
- **στιγμαία παύση της ανάγνωσης** πριν από ένα στοιχείο του μηνύματος στο οποίο πρέπει ο αναγνώστης να εστιάσει την προσοχή του (π.χ. Γλώσσα είναι ... ολόκληρος ο λαός σύμφωνα με τους Φλαμανδούς).
- **συγκίνηση** (π.χ. Μέσα στην πικρή μοναξιά της φυλακής, έφερε ξάφνου στο μυαλό του τους πολιτικούς κρατούμενους άλλων εποχών ... κι ένιωσε παράξενα συντροφευμένος για λίγο).
- **ντροπή** (π.χ. Στην εποχή της κατανάλωσης, το μέτρο, κύρια φιλοσοφική αρχή των αρχαίων Ελλήνων, μας είναι πια ολωσδιόλου ξένο ... τι να πει πια κανείς;).
- **δισταγμό** (π.χ. Η ατομική αντίσταση ... ναι, να ηρωοποιείται, αλλά όχι να ιεροποιείται).
- **απειλή** (π.χ. Λύματα, φυτοφάρμακα, σκουπίδια ... ο πολιτισμός μας πολιορκείται ασφυκτικά από τα ίδια του τα απορρίμματα).
- **προβληματισμό** (π.χ. Ο ντόπιος τουρίστας αντιμετωπίζεται από την τουριστική βιομηχανία ρατσιστικά ...).

Εισαγωγικά (« »)

Ως σχόλιο, χρησιμοποιούνται δηλώνοντας:

- **αποστασιοποίηση του γράφοντος** από τα γραφόμενα (π.χ. Περιορισμένα «κέρδη» άφησε στο λαό μας η μεταναστευτική πολιτική που ακολούθησε ως τώρα).
- **μεταφορική χρήση** μιας λέξης του κειμένου (π.χ. Γερή «γροθιά» δέχτηκε ο αθλητισμός προχθές την Κυριακή από τη δράση ταραχοποιών στοιχείων στα γήπεδα).
- **έμφαση** (π.χ. Αρχίζω την κάθε μέρα μου προφέροντας τη λέξη «Ελευθερία»).
- **αμφισβήτηση** (π.χ. Έτσι, οι ντόπιοι πληθυσμοί σ' αυτές τις χώρες του πλανήτη, έπесαν θύματα της απληστίας των «πολιτισμένων» λευκών).
- **ειρωνεία** (π.χ. Ο υπεύθυνος έφτασε στο χώρο με τη «συντροφιά» αστυνομικών δυνάμεων).